

Sámiid duohtavuohta- ja soabadankomišuvnna ságajodiheaddji
 Hannele Pokka 4.12.2025
 Smolna, Helsset, komišuvnna raportta geigendilálašvuohta

Lea áigi divvut dan, mii lea sápmelaččaide boastut ja eahpevuoiggalaš

Buorit raportamet vuostáiváldit, hearrá oaiveministtar, Sámedikki ságajodiheaddji, Nuortalaččaid luohttámušolmmái

Stáhtaráđđi ásaheaddi sámiid duohtavuohta- ja soabadankomišuvnna ovttasbarggus sámedikkiin ja nuortalaččaid siidačoahkkimiin njeallje jagi áigi. Komišuvnna ásahepmi lei áidnalunddot dáhpáhus. Dákkár ii leat Suomas goassige ovdal leamaš.

Mandáhtas mielde komišuvdna lea dovdan ja árvvoštallan sámiide čuočcán historjjálaš ja dáláš vealaheami, maiddá stáhta assimilerenpolitihka, ja maiddá vuoigatvuođaid loavkidemiid. Mii leat čielggadan sápmelaččaid gullamiin, mot dát leat váikkuhan ja váikkuhit sápmelaččaide ja sin servošii. Raportamet sisttisdoallá maid evttohusaid sámiid riektesajádaga buorideami várás.

Komišuvnna bargu lea nohkame dál ja mii leat giitevaččat earenoamážit dan lagabui 400 sápmelažžii, geat juogadedje míngu in iežaset vásáhusaid ja háliidedje váikkuhit dasa, ahte sin iežaset eaige ovddit sohka buolvvaid vearddagut šat dáhpáhuva odđasit. Mii giitit sámeservošiid, mat leat veahkehan gullandilálašvuođaid lágideames. Mii giitit maid áššedovdiid, geat háliidedje juohkit dieđuideaset ja áššedovdamušaset komišuvnna geavahussii válmmaštallamiin sierračielggademiid. Daid oaččuimet oktiibuot 25 ja dat almmustahttojuvvojedje dalán, go dat gárvánedje. Giitosat maid stáhtaráđi kánsliija bargovehkii, mii lea veahkehan min praktihka áššiin.

Komišuvnna bálddas lea doaibman gitta álggu rájes sápmelaš riikkaviidosas psykososiála doarjaga ovttat, man haga váttes vásáhusaid juogadeapmi ja giedahallan livččii leamaš duskkálaš. Psykososiála ovttat vuodđuduvvui doarjut komišuvnna barggu, muhto doarjaga dárbu ii jávkka, vaikko komišuvnna bargu nohká. Lea čielga dárbu dahkat riikkaviidosas ovttaadaga fástan.

Geigedettiineamet loahpparaortamet odne didjiide, geat lehpet ásašan komišuvnna, berre gávnnaht, ahte máilbmii ja maiddái Suoma ártalaš guovllut leat áibbas nuppelágan dilis go dalle, go komišuvnna álggahii barggus čakčat 2021. Mii álggaheimmet koronapandemii ja áigge. Ukraina soađi mielde maiddái soaldátpolitiikkalaš nuppástusat vuhttojit ja dihttojit ártalaš guovlluin. Suoma Nato-lahttuvuohta lea buktán soahtehárjehusaide sámiid ruovttuguvlui. Dálkkádatrivdan ovdána davvin johtileappot go mange eará báikkis eananspáppas.

Suopma ii leat sierranas suolu, masa eai livčče váikkuhan, mot eamiálbmogiid birra leat jurddašan máilmmis. Mis sápmelaš váinnit leat roggojuvvon hávddiin dieđalaš dutkanulbmiliid várás. Sápmelaččaid oaiveskálžžut leat mihtiduvvon sivaide dihte, mat leat midjiide manjit olbmuid báhcán eahpečielggasin. Suomas ráđđii guhká ipmárdus sámevuodas, mii duolbmašuvvá suopmelaš kultuvrra vuollái ja jávká.

Suomas ii leat leamaš dakkár láhkaásaheapmi, mii livččii geatnegahtán skuvllain dušše suomastit. Min gullan sápmelaččaid mitalusat ovdanbuktet goittotge, ahte suomaiduhttin lei čálekeahpes geavat, mii vássán jahkelegiid áigge ráđđii skuvllain ja oahppiid ásodagain, mat doibme 1900-logu loahpabeale rádjái. Suopmelaš ja suomagielat skuvla- ja ásodatvuogádat leat doaibman nana suomaiduhttima reaidun, mii lea geahnohuhtán sámeagielaide ja -kultuvrra sirdašuvvama sohkašuvvas nubbái. Ásodatskuvllain mánát ledje guhkes áiggiid eret bearašinniset luhte. Iežas giela geavaheamis

ráŋggáštuvvui. Dán čuovvumuššan máŋggat mánát masse oktavuodá iežaset gillii ja identitehtii. Váikkuhusat dihttojit ain sámeservošiin gielaid áitatvulošvuohtan ja kultuvrra massimin. Suomaiduhttima traumat leat golgan sámesohkabuolvvass nubbái.

Suomas ráđđe čielga struktuvrralaš diehtovátni sámekultuvrras ja sámiid sajádagas eamiálbmogin. Sámedieđu vátni servodagas váikkuha váldoálbmoga doaladumiide ja nanne ovdagáttuid sámiid guovdu. Sápmelaččat deaividit maid árgaeallimiinniset ja bargosajiin rasismma ja vealaheami. Sosiála medias sii šaddet gullat spiehkaseaddji olu vaššiságaid.

Suopmelaš láhkaásaheapmi ii dovdda iige dovda sámiid vuogi bargat bohccuiguin iige guollebivdobáikkiid dološ áigge rájes. Vaikko rivttiid massimis lea guhkes áigi, sápmelaččat eai leat vajálduhtán dán.

Jahkelogiid beaktilis vuovdedoalu hárjeheami dihte luondduvidá vuovddit gávdnojit sámiid ruovttuguovllus dán áigge unnán. Ruvkedoaibma ja bieggafápmohuksen ja bealuštanfámuid lassáneaddji hárjehallandoaibma leat ođđa, lávda eanangeavaheadjit. Viidáneaddji turisma gilvala árbevirolaš ealáhusaiguin seamma guovlluin. Luossabivdu lea leamaš juo vihtta jagi gildojuvvon Deanus, mii áitá duššadit johkasámi kultuvrra.

Sápmelaččat eai leat báhcán passiivvalažžan čuovvut dáhpáhusaid barggakeahtta maidige. Sii leat bealuštan iežaset servošiid, eatnamiid ja čáziid aktiivvalaččat. Dán geažil sámi kultuvra lea ain ealas, eallinfámolaš ja searvvušlaš.

Sámegielat leat šaddan áitatvuložin ja daid sirdašuvvan ođđa sohkabuolvvaide lea hedjonan dahje báikkuid boatkanan ollásit. Muhto buot golbma sámegiela hubmojuvvojit ain eatnigiellan. Sámiid giellarievttit guovduluvvet sámiid ruovttuguvlui, vaikko

stuorámus oassi sámemánáin riegiádit dán áigge eará báikkiin Suomas.

Sámiid vuoigatvuođat eamiálbmogin leat nannejuvvon mánggain riikkaidgaskasaš soahpamušain ja Suoma vuođđolágas ja Suopma lea riikkaidgaskasaš arenain leamaš dán áššiin aktiivvalaš. Dát suodji ii goittotge ollašuva praktihkas juogo dan dihte, ahte vuođđolága vuolit sierralágit eai vuhtiiváldde sámiid vuoigatvuođaid, virgeoapmahaččaid dulkojumiid sámiid vuoigatvuođain leat iešguđetláganat dahje go vuoigatvuođaid ollašuttimii ii leat ruhta iige sámegielalaš bargoveahka.

Suopmelaš servodat ii fuomáš, ahte sápmelaččat ellet min gaskkas miehtá Suoma. Jurddašuvvo, ahte lea doarvái, juos sámegielat bálvalusat leat fállun bajimus Lappis.

Sápmelaččaid gullamiid ja sierračielggademiid vuođul mii leat ráhkadan 68 evttohusa buoridan dihte sámiid riektesajádaga. Buvttán dain ovdan moadde:

Buorit ásaheaddjit! Mii jáhkkit, ahte geaidnu soabadeami guvlui álgá, go stáhta dovda ja dovddasta, ahte Suoma stáhta lea vuođđuduvvon guovtti álbmoga, sápmelaččaid ja suomelaččaid eatnamiidda.

Min oainnu mielde lea vealtameahttun, ahte stáhta váldá ovddasvástádusa historjjálaš veardedaguin dego ásodatskuvllaid assimilerenpolitihkas, mii loavkidii olmmošvuoigatvuođaid, ja vealaheamis etnikkalaš ja gielalaš duogáza vuođul.

Min oainnu mielde lea positiivvalaš ášši, ahte sámediggeláhka dohkkehuvvu mannan gease. Ođđa láhka buorida sámedikki vejolašvuođaid oassálastit ja váikkuhit sámiide guoski áššiid mearrádusbargamii. Sápmelaččaide guoski eará láhkaásaheami galgá heivehit oktii ođđa sámediggelágain.

Stáhtarádđi lea juo ásahan parlamentáralaš bargjoavkku árvvoštallat min barggu. Lea dárbbášlaš, ahte komišuvnna raporta buktojuvvo maid olles riikkabeivviid dihtosii.

Stáhtarádís ja dan vuollásaš ministeriijain lea válmmaštallanváldi. Evttohusat riikkabeivviide bohtet stáhtarádi bokte. Dál sámeáššiid válmmaštallan stáhtarádís lea biedgguid. Sápmelaččaid vuoigatvuođaid nannen eaktuda, ahte stáhta čatnasa gillilis ja njuolgguslaš sámedipolitiikkii. Lea áigi divvut dan, mii lea sápmelaččaide boastut ja eahpevuoiggalaš.

Mii evttohit, ahte stáhtarádi kansliijai vuodđuduvvo ovttat, mii koordinere sámeáššiid, ja man jođiha sápmelaš stáhtačállis. Stáhtarádđi nammada sápmelaš stáhtačállis, go lea ráđđádallan sámedikkiin ja nuortalaččaid siidačoahkkimiin. Sápmelaš stáhtačállis galgá leat doarjjan áššedovdijoavku, mas leat ministeriijaid, sámedikki ja nuortalaččaid siidačoahkkima nammadan ovddasteaddjit. Mii evttohit, ahte riikkabeaivvit oažžu guđege válgabajis čielggadeami, mot sápmelaččaid vuoigatvuođat leat nannejuvvon.

Duohtavuohta- ja soabadanproseassa lihkostuvvama dáfus lea dehálaš, ahte diehtu ja ipmárdus sápmelaččain Suoma áidna eamiálbmogin lassána Suomas. Mii sávvat, ahte bargomet rahpá bálgá soabadeapmái nu, ahte guokte álbmoga, suomelaččat ja sápmelaččat sáhhtiba eallit buori ovttasbarggus gudnejahttimiin nuppiideaskka.